[2018] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 51

ਐਸ. ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ

ਬਨਾਮ

ਸਿਬੀ ਮੈਥਿਊਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਦਿ

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ (2018 ਦਾ 6637- 6638)

ਸਤੰਬਰ 14, 2018

[ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਏ.ਐਮ.ਖਾਨਵਿਲਕਰ ਅਤੇ ਡਾ. ਡੀ. ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ: ਅਨੁਛੇਦ 21 - ਗਲਤ ਜਾਂਚ - ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ - ਮੁਆਵਜ਼ਾ - ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸਰੋ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਭੇਤ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਲੀਕ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਵਿਗਿਆਨੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ, ਆਈ.ਐਸ.ਆਰ.ਓ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਸੂਸੀ ਦਾ ਦੋਸ਼ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਲਗਭਗ 50 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ - ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ (ਐਸ ਆਈ ਟੀ) ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ - ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਸਨ - ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ - ਇਸ ਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਚੁਣੌਤੀ - ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ - ਹਾਲਾਂਕਿ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ - ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਦੌਰ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਲਈ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਏ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ - ਅਪੀਲ 'ਤੇ, ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ: ਜਦੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਥਾਣੇ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਕੰਧਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਤਾਲਾਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਨਸਿਕ ਪੀੜਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਸਰੀਰਕ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਮਾਨਸਿਕ ਤਸੀਹੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ - ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਾਖ ਉਸ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ

ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਪਹਿਲੂ ਹੈ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਸਫਲ ਵਿਗਿਆਨੀ ਸੀ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਵਾਲਾ ਰਵੱਈਆ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਅਪਮਾਨ, ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਅਤੇ ਅਥਾਹ ਦੁੱਖ ਝੱਲਣਾ ਪਿਆ - ਉਸ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ - ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਾਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਬਦਨਾਮ ਸੀ - ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਕੇਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੇਸ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ - ਅਪਰਾਧਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਧਾਰ ਦੇ ਚਾਲੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਜਾਂ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ - ਜਨਤਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਜੋਂ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇਣ ਲਈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ - ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਜੱਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਗਲਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਢੁਕਵੇਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਸਕਣ।

51

XXXXXX

ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ,

ਕਿਹਾ ਕਿ : 1.1 ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਲਗਭਗ ਪੰਜਾਹ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਹਿਰਾਸਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੀ ਕਲੋਜ਼ਰ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤਸੀਹੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਥਾਣੇ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਕੰਧਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਤਾਲਾ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਨਸਿਕ ਪੀੜਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਮਾਨਸਿਕ

ਤਸੀਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਉਸ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਜੀਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। (ਪਾਰਸ 29, 33, 35) [65-C-D; 74-A, F-G]

1.2 ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਮੁੱਚਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਅਤੇ ਅਥਾਹ ਦੁੱਖ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਖਰਕਾਰ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਕੇਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੇਸ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਬਿਊਰੋ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਆਪਕ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਲੋਜ਼ਰ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਇਹ ਦਲੀਲ ਰੱਦ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗਲਤੀ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਕੇਸ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਪਰਾਧਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਧਾਰ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਜਾਂ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਜੋ ਉਸਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਖਰਕਾਰ, ਅਤੀਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਸਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਨਫ਼ਰਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਜਨਤਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਤੁਰੰਤ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਉੱਭਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਵੈ-ਮਾਣ ਅਤੇ ਮਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚਾਈ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਪੈਰਾ 31, 36] [72-ਡੀ-ਐਚ; 73-ਏ; 75-ਏ-ਬੀ]

XXXXXX

ਐਸ ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਬਨਾਮ ਸਿਬੀ ਮੈਥਿਊਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ

1.3 ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਇੱਕ ਸਫਲ ਵਿਗਿਆਨੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਸਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਵਾਲੇ ਰਵੱਈਏ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਮਨੋ-ਰੋਗ ਸਬੰਧੀ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਨਿਆਂ ਲਈ ਰੋਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਕੰਮ ਨੇ ਉਸਦੇ ਸਵੈ-ਮਾਣ ਨੂੰ ਸੂਲੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਨਤਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ ਤਹਿਤ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਸਿਵਲ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ। ਅਦਾਲਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਕੈਦ, ਦੁਸ਼ਟ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ, ਅਪਮਾਨ ਅਤੇ ਮਾਣਹਾਨੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦੀ। [ਪੈਰਾ 37] [75-F-H; 76-A-B]

1.4 ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਢੁਕਵਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਤਕਲੀਫ਼, ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਤੱਤ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਜੋਂ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਵਧੇਰੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 39] [76-F-G]

1.5 ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਮੌਜੂਦਾ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦਿਮਾਗ 'ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਖਦਾਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਗਲਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਉਚਿਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਸੁਝਾਅ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਗਲਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਉਚਿਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਸਾਧਨ ਲੱਭੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਜੱਜ ਜਸਟਿਸ ਡੀਕੇ ਜੈਨ ਕਰਨਗੇ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। [ਪੈਰਾ 40] [76-H; 77-A-C]

XXXXXX

ਕੇ. ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1998) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 223: [1998] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 72; ਜਪਾਨੀ ਸਾਹੂ ਬਨਾਮ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਮੋਹੰਤੀ (2007) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 394: [2007] 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 582; ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1994) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 616: [1993] 3 ਬੇਨਤੀ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 915; ਡੀ.ਕੇ. ਬਾਸੂ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ (1997) 1 ਐਸ.ਐਸ.ਸੀ 416: [1996] 10 ਬੇਨਤੀ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 284; ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1994) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 260; ਕਿਰਨ ਬੇਦੀ ਬਨਾਮ ਜਾਂਚ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਹੋਰ (1989) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 494: [1989] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 20; ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਅਗਰਵਾਲ ਬਨਾਮ ਸਰਲਾ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਅਗਰਵਾਲ (2012) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 288: [2012] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 607; ਦਿੱਲੀ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਸਰਵਿਸ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ

ਅਤੇ ਹੋਰ (1991) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 406: [1991] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 936; ਸੁਬੇ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (2006) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 178: [2006] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 67; ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (2012) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 748 - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਡੀ.ਐਫ. ਮੈਰੀਓਨ ਬਨਾਮ ਡੇਵਿਸ 217 ਅਲਾ. 16 (ਅਲਾ. 1927) - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ

[1998] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 72	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 9
[2007] 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 582	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 27
[1993]3 ਬੇਨਤੀ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 915	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 28
[1996] 10 ਬੇਨਤੀ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 284	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 32
(1994) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 260	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 33
[1989] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 20	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 34
[2012] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 607	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 35
[1991] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 936	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 36
[2006] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 67	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 37
(2012) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 748	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 38

XXXXXX

ਐਸ ਨੰਬੀਨਾਰਾਇਣਨ ਬਨਾਮ ਸਿਬੀ ਮੈਥਿਊਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2018 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 6637- 6638.

2014 ਦੇ W.A. ਨੰਬਰ 1863 ਅਤੇ 1959 ਦੇ ਵਿਚ ਇਰਨਾਕੁਲਮ ਵਿਖੇ ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਵਿਕਰਮਜੀਤ ਬੈਨਰਜੀ, ਏ ਐਸ ਜੀ, ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਪਾਂਡਾ, ਥਾਮਸ ਪੀ ਜੋਸਫ, ਕੇ ਐਨ ਬਾਲਗੋਪਾਲ, ਸਿਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਕੇ ਬੀ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਨ, ਉਨੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ, ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਰਾਜਨ, ਮਹੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਪੀ ਕੇ ਡੇ, ਧਰੁਵ ਸ਼ਿਓਰਾਨ, ਅਰਵਿੰਦ ਕੇ ਸ਼ਰਮਾ, ਐਮ ਐਸ ਸ਼ਰੂਤੀ ਅਗਰਵਾਲ, ਮੁਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਮਰੋਰੀਆ, ਰਣਜੀਤ ਬੀ, ਲਕਸ਼ਮੀ ਐਨ ਊਠ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪਾਰੁਲ ਧੂਰਵੇ, ਅਨੁਭਵ ਆਨੰਦ ਪਾਂਡੇ, ਜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜਿਸ਼ਨੂੰ ਐਮ ਐਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਿਯੰਕਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬੀਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਮੁਕੁਦਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨਿਤਿਆ ਨੰਬੀਅਰ, ਚਿਨਮਯ ਦੇਸ਼ਪਾਂਡੇ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗੀਤ ਆਹੂਜਾ, ਵੈਂਕਿਤਾ ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ ਟੀ.ਆਰ. ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਲਈ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ :

ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸੀ.ਜੇ.ਆਈ. 1. ਭਾਰਤੀ ਪੁਲਾੜ ਖੋਜ ਸੰਗਠਨ (ਇਸਰੋ) ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਕੱਲੇ ਜੱਜ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪਲਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੇਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਢੁਕਵੀਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਕਹਿਣ ਲਈ, ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਾਬੰਦੀ ਬਹੁਤ ਸਰਲ ਹੈ।

2. ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 20.01.1994 ਨੂੰ ਵੰਚਿਯੂਰ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਮਾਲਦੀਵ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕ ਮਰੀਅਮ ਰਸ਼ੀਦਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਐਕਟ, 1946 ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਪੈਰਾ 7 ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਨੰਬਰ 225/94 ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 6 ਐਸ ਵਿਜਯਨ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਤਿਰੂਵਨੰਤਪੁਰਮ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਾਖਾ ਦੇ ਤਤਕਾਲੀ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸਨ।

XXXXXX

3. ਮਰੀਅਮ ਰਸ਼ੀਦਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 21.10.1994 ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਪੁਲਿਸ ਨੇ 03.11.1994 ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਬਿਊਰੋ (ਆਈ.ਬੀ.) ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੌਰਾਨ, ਉਸਨੇ ਕੁਝ 'ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ' ਦਿੱਤੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 13.11.1994 ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰੀ ਗੁਪਤਤਾ ਐਕਟ, 1923 ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਅਤੇ 4 ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਨੰਬਰ 246/1994, ਵੰਚਿਯੂਰ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸਰੋ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਪੁਲਾੜ ਖੋਜ ਸੰਗਠਨ (ਇਸਰੋ) ਦੇ ਕੁਝ ਸਰਕਾਰੀ ਭੇਤ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਲੀਕ ਕੀਤੇ ਸਨ।

4. ਮਰੀਅਮ ਰਸ਼ੀਦਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਲਦੀਵ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਨਾਗਰਿਕ ਫੌਸੀਆ ਹਸਨ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਨੰਬਰ 246/1994 ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 15.11.1994 ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ (ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ.) ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਈ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸ਼੍ਰੀ ਸਿਬੀ ਮੈਥਿਊਜ਼ ਨੇ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਸੀ, ਜੋ ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਤਤਕਾਲੀ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ ਕ੍ਰਾਈਮ ਸਨ। 21.11.1994 ਨੂੰ, ਇਸਰੋ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨੀ ਸ਼੍ਰੀ ਡੀ. ਸ਼ਸ਼ੀਕੁਮਾਰਨ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 30.11.1994 ਨੂੰ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਐਸ. ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਨੂੰ ਦੋ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, 04.12.1994 ਨੂੰ, ਕੇਰਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਜਾਂਚ ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਬਿਊਰੋ (ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ.) ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 4 ਹੈ।

5. ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੇ ਸੀ ਆਰ ਪੀ ਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 173 (2) ਤਹਿਤ ਏਰਨਾਕੁਲਮ ਦੇ ਚੀਫ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ (ਸੀ ਜੇ ਐਮ) ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ

ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸਰੋ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਸੂਸੀ ਦੇ ਦੋਸ਼, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਪਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 02.05.1996 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

6. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੇਰਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ, ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 4 ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ:

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ, ਨਿਰੰਤਰ ਅਤੇ ਸਖਤ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ/ਆਈ ਬੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਜਾਸੂਸੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੇ ਡਰਾਇੰਗ/ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ, ਪੈਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਆਦਿ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ।

XXXXXX

7. ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ:

ਮੈਂ, ਸਿਬੀ ਮੈਥਿਊ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਵਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਤੋਂ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਖੌਤੀ ਖੁਲਾਸੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ

ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕੇ। ਦਰਅਸਲ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਸਮਰਪਣ ਕਰਦਿਆਂ ਪੂਰੀ ਜਾਂਚ ਆਈ ਬੀ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਨੇ ਇਸਰੋ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਬੂਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਸਿਬੀ ਮੈਥਿਊ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸਰੋ ਦੇ ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਆਕਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੋਈ ਰਕਮ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ। ਪੁਲਾੜ ਵਿਚ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਦੀ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਲਾਂਚਿੰਗ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਸਰੋ ਦੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਗੈਰ-ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸੀ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਨੁਕਤਿਆਂ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੈਥਿਊ ਤ੍ਰਿਵੇਂਦਰਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਨੂੰ ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ ਨੇ 30.11.1994 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਸਿਬੀ ਮੈਥਿਊ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਤ੍ਰਿਵੇਂਦਰਮ ਵਿਖੇ ਸਥਿਤ ਹੋਟਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋਟਲ ਫੋਰਟ ਮਨੋਰ, ਹੋਟਲ ਪੰਕਜ, ਹੋਟਲ ਲੂਸੀਆ ਆਦਿ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਤਾਂ ਜੋ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਉਪਰੋਕਤ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਉਚਿਤ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

[ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ]

08. 27.06.1996 ਨੂੰ, ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ, ਇੱਕ ਸੂਚਨਾ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਹਿਲੇ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕੇਸ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਲਈ ਇਸ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ

ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਓਪੀ ਨੰਬਰ 14248/1996-ਯੂ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਪਰ ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 27.11.1996 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ।

XXXXXX

9. ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਦੁਖੀ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਕੇ. ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ** ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਦੇ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਲਈ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸੂਚਨਾ ਚੰਗੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ:-

ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਸੂਚਨਾ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਸਬੂਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ...

[ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ]

10. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੇਸ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਾਲ 2001 ਵਿੱਚ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਅੰਤਰਿਮ ਰਾਹਤ ਵਜੋਂ 10,00,000/- ਰੁਪਏ (ਸਿਰਫ ਦਸ ਲੱਖ ਰੁਪਏ) ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਜੋਂ 1,00,00,000/- ਰੁਪਏ (ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ) ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ 07.09.2012 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਕਤ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ

ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ 10,00,000/- ਰੁਪਏ (ਸਿਰਫ ਦਸ ਲੱਖ ਰੁਪਏ) ਦੀ ਅੰਤਰਿਮ ਰਾਹਤ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ।

11. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਾਜਸ਼ੇਖਰਨ ਨਾਇਰ ਨੇ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ 2010 ਦੇ W.P. (C) ਨੰਬਰ 8080 ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗਲਤ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ 29.06.2011 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਐਸ ਆਈ ਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ (ਗਲਤ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ) ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਦੇ ਮਿਤੀ 29.06.2011 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

5) ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਕੇਰਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਰੁੱਧ ਮਾਣਯੋਗ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਕੇਰਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਰੁੱਧ ਐਸ ਐਲ ਪੀ ਜ਼ਰੀਏ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ।

---

1 (1998) 5 SCC 223.

XXXXX

6. ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ 'ਤੇ ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ

ਕੀਤੀ। ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਣਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਾਣਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਜਾਸੂਸੀ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਅਤੇ ਇਸਰੋ ਜਾਸੂਸੀ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਸੂਚਨਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗਤ ਵਜੋਂ 1-1 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇਣ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ।

7) ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਮਾਣਯੋਗ ਚੀਫ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਅਦਾਲਤ ਜਿਸ ਨੇ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾਣਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਨ: ਸ਼੍ਰੀ ਐਸ ਵਿਜਯਨ, ਤਤਕਾਲੀ ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਸਪੈਸ਼ਲ ਬ੍ਰਾਂਚ, ਤਿਰੂਵਨੰਤਪੁਰਮ ਸਿਟੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਕੇ ਕੇ ਜੋਸ਼ਵਾ, ਤਤਕਾਲੀ ਡਿਪਟੀ ਐਸ ਪੀ, ਸੀ ਬੀ ਸੀ ਆਈ ਡੀ, ਤਿਰੂਵਨੰਤਪੁਰਮ, ਸ਼੍ਰੀ ਸਿਬੀ ਮੇਥਿਊਜ਼, ਇਸਰੋ ਜਾਸੂਸੀ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਦੇ ਤਤਕਾਲੀ ਡੀ ਆਈ ਜੀ (ਅਪਰਾਧ)।

8. ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ 15 ਸਾਲ ਬੀਤ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੀ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਥਿਤ ਖਾਮੀਆਂ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸਰੋ ਜਾਸੂਸੀ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਕਥਿਤ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹੈ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

XXXXXX

12. 2010 ਦੇ W.P. (C) ਨੰਬਰ 8080 ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਰਾਜੇਸ਼ੇਖਰਨ ਨਾਇਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅਟੱਲ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਭਾਵਨਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ 2012 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟਿਸ਼ਨ, W.P. (C) ਨੰਬਰ 30918 ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਧਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ 29.06.2011 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੇਰਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਸ ਆਈ ਟੀ (ਗਲਤ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ) ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮਾਮਲਾ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 2, ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਗਲੇ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਿਦਵਾਨ ਇਕੱਲੇ ਜੱਜ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜੋ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਮਜ਼ਾਕ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ।

13. ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਿਦਵਾਨ ਇਕੱਲੇ ਜੱਜ ਦੇ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਦੋ ਨਿੱਜੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 5 ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, 2014 ਦੇ WA ਨੰਬਰ 1863 ਅਤੇ 1959 ਵਿੱਚ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ 04.03.2015 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕੋ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਐਸ ਆਈ ਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ

ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਵੱਲੋਂ 03.06.1996 ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਤੱਥਪੂਰਨ ਖੋਜ ਜਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਾਏ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਉਪਰੋਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਰਾਏ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।

14. ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਸ ਆਈ ਟੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੇਰਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਤਿੰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ (i) ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ, (ii) ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚੀਫ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ, ਅਤੇ (iii) ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਾ ਹੋਣਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 15 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਾ ਸਹੀ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

XXXXXX

ਐਸ ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਬਨਾਮ ਸਿਬੀ ਮੈਥਿਊਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸੀ ਜੇ ਆਈ]

61

ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ:

"ਇਸ ਲਈ, Ext.P 2 ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਤਿੰਨ ਕਾਰਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਨਾ ਵਧਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ, ਅਣਉਚਿਤ ਜਾਂ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ: -

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸਲ 'ਚ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਇਕ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਤੱਥ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਕਤ ਏਜੰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਤੱਥਾਂ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ।

ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ।

16. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦੋ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਗਲਤ ਸੀ, ਪਹਿਲਾ ਇਹ ਕਿ ਉਕਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੇ ਇਸਰੋ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਗਿਆਨੀ ਵਜੋਂ ਉਸਦੇ ਸੇਵਾ ਕੈਰੀਅਰ 'ਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਕੈਰੀਅਰ, ਜੀਵਨ ਕਾਲ, ਬੱਚਤ, ਸਨਮਾਨ, ਅਕਾਦਮਿਕ ਕੰਮ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਵੈ-ਮਾਣ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚੀ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਸਦੇ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਇੱਕ ਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਘਾਟਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੁਲਾੜ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਘਾਟਾ ਅਤੇ ਝਟਕਾ ਹੈ।

17. ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸੀ ਬੀ ਆਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਨੇ ਲਗਭਗ ਅਠਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹਨ।

XXXXXX

18. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਤੱਥ ਵੱਲ ਵੀ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੇ ਉਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਈ ਗਲਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੇ ਕੇਰਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤੱਥ 'ਤੇ ਦੁੱਖ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਢੁਕਵੀਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਂਚ 'ਤੇ ਅਗਲੇਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੂਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ (ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ.) ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

19. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੁਸ਼ਟ ਮੁਕੱਦਮੇ ਬਾਰੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਐਨ ਐਚ ਆਰ ਸੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਲੋਚਨਾ 'ਤੇ ਰਿਲਾਇੰਸ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਕੇ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਰਹਿ ਕੇ ਗੰਭੀਰ ਗਲਤੀ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਢੁਕਵੀਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਖਿਲਵਾੜ ਕੀਤਾ ਹੈ।

20. ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਫਸਾਇਆ ਨਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਾਇਓਜੈਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਫਰਕ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਸਵੀਕਾਰਤ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਮਰੀਅਮ ਰਸ਼ੀਦਾ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ 01.11.1994 ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੀ ਆਰ ਐਸ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸੇ ਦਿਨ, ਉਸਦਾ ਅਸਤੀਫਾ ਸੁਪੀਰੀਅਰ ਅਫਸਰ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਫ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

XXXXXX

21. ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਂਚ ਤਤਕਾਲੀ ਪੁਲਿਸ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ (ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ) ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਆਫ਼ ਪੁਲਿਸ (ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਾ) ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਨੇ ਡੀ ਜੀ ਪੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਤੱਥ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹੋਰ

ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਗਲਤ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਨਿਭਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਨੇ ਜਾਸੂਸੀ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਇਆ ਸੀ।

22. ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1, ਆਪਣੇ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਜਾਂ ਹੋਰ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤਸੀਹੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵੱਲ ਖਿੱਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਂਚ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਸੀ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਖੁਦ ਮੁਲਜ਼ਮ ਤੋਂ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਸੱਚਾਈ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ 20.01.1987 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਸੂਚਨਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਬਿਊਰੋ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਰੈਂਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਆਈ ਬੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ (ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ.) ਦੇ ਗਠਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਸੀ।

23. ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸਬੂਤ ਸਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵੀ ਆਰ ਐਸ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ, ਦੇਸ਼ ਛੱਡਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਕਤ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦਲੀਲ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦਾ ਇਹ ਪੱਖ ਕਿ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਰਿਕਾਰਡ ਬਰਾਮਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ

ਗਿਆ ਸੀ, ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ 235 ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਕ ਮੁੱਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।

24. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਫ 17 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀ ਬੀ ਆਈ 'ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਲਈ ਉਕਤ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਗੈਰ-ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਹੀ ਕੰਮ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜ-ਮਰੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੇਸ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਸ ਆਈ ਟੀ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਣਾ ਬੇਲੋੜਾ ਹੈ।

XXXXXX

25. ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਈ ਬੀ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੇ ਵੱਡੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਨੂੰ ਉਕਤ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ ਕੇਰਲ ਦੇ ਹੋਰ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਤਸ਼ੱਦਦ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਪੱਖਪਾਤੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਕੱਲੇ ਜੱਜ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਸੀ ਜੇ ਐਮ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੇ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਾਏ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਸਿਰਫ 5 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੇ ਤਿੰਨ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦਾ ਰਿਮਾਂਡ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 45 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਸੀ।

26. ਚੌਥੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਈ ਖਾਮੀਆਂ ਅਤੇ ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਕੇਰਲ ਸਰਕਾਰ ਗਲਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੇਰਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਕਾਰਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਸਰੋ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੁਲਾੜ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਮੁਆਫੀਯੋਗ ਗਲਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੇਰਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਾ ਮੁਆਫੀ ਯੋਗ ਗਲਤੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਜੋੜਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ।

XXXXXX

ਐਸ ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਬਨਾਮ ਸਿਬੀ ਮੈਥਿਊਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸੀ ਜੇ ਆਈ]65

27. ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 4 ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਂਚ ਖਾਮੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਿਕ ਤਸ਼ੱਦਦ ਵਰਗੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ

ਦਾ ਪੱਖ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਸਿਫਾਰਸ਼ਯੋਗ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਉਲਟ ਪਹਿਲੂ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਮਾਣ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। **ਜਾਪਾਨੀ ਸਾਹੂ ਬਨਾਮ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਮੋਹੰਤੀ**[2] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਦੇਰੀ ਅਤੇ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਨਾਹ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ। ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਗਲਤ ਵਿਵਹਾਰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੀੜਤ ਨੂੰ ਹੋਏ ਅਪਮਾਨ ਅਤੇ ਅਪਮਾਨ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਕਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਢੁਕਵੀਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

28. ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 4 ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਅੱਗੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

29. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਸੀਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਬਾਰੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ, ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਲਗਭਗ ਪੰਜਾਹ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਹਿਰਾਸਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੀ ਕਲੋਜ਼ਰ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ: -

2. ਕੇਰਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਅਪਰਾਧ ਨੰਬਰ 225/95 ਅਤੇ ਨੰਬਰ 246/94 ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੀ। ਡੀ.ਪੀ.ਆਈ.ਟੀ. ਸੂਚਨਾ ਨੰਬਰ 228/59/94-AVD.II (I) ਅਤੇ (ii) ਮਿਤੀ 2/12/94 ਰਾਹੀਂ ਜਾਂਚ ਲਈ ਸੀ.ਐਚ.ਆਈ. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੇਸ ਆਰ.ਸੀ. 10 (S) 94 ਸੂਚੀ। ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਐਕਟ, 1948 ਦੇ ਪੈਰਾ 7 (ਅਪਰਾਧ ਨੰਬਰ 225/95 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ) ਅਤੇ ਕੇਸ ਆਰਸੀ 11 (ਧਾਰਾ)/94 ਧਾਰਾ 120/B r/w ਦੇਖੋ। ਆਈਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 34 (ਅਪਰਾਧ ਨੰਬਰ

246/94 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਕਾਰੀ ਗੁਪਤਤਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3, 4 ਅਤੇ 5 ਹੈ। 3/12/94 ਨੂੰ SIU ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੀ ਵੀ. ਬਰਾਂਚ/ਐਸ.ਆਈ.ਸੀ.ਆਈ./ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸ਼ਾਖਾ।

3. ਕੇਸ ਦਰਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ 4/12/94 ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਕੇਸਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਲਿਸ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮਰੀਅਮ ਫਸ਼ੀਦਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਅਪਰਾਧ ਨੰਬਰ 225-94 ਵਿੱਚ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ 17/12/94 ਨੂੰ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਕੇਸ ਮਾਣਯੋਗ ਚੀਫ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ, ਕੋਚੀਨ ਦੁਆਰਾ 14.11.1995 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ ਦੋਸ਼ੀ ਮਰੀਅਮ ਰਸ਼ੀਦਾ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

XXXXXX

4. ਸਥਾਨਕ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੇਸ ਕ੍ਰਾਈਮ ਨੰਬਰ 225/94 ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਦੋਸ਼ੀ ਮਰੀਅਮ ਰਸ਼ੀਦਾ ਕੋਲੋਂ ਦਿਵੇਗੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਇੱਕ ਡਾਇਰੀ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੰਗਲੌਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਕੁਝ ਮਾਲਦੀਵ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਜੋ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਲਦੀਵ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਤਖਤਾਪਲਟ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਵੀ ਖੁਲਾਸਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਮਰੀਅਮ ਰਸ਼ੀਦਾ ਫੌਜੀਆ ਹਸਨ ਨਾਲ 17/9/94 ਤੋਂ 20/10/94 ਤੱਕ ਹੋਟਲ ਸਮਾਰਟ, ਤ੍ਰਿਵੇਂਦਰਮ ਦੇ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 205 ਵਿੱਚ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 205 ਤੋਂ ਟੈਲ ਨੰਬਰ 205 ਤੱਕ ਕਈ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਾਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਭਾਰਤੀ ਪੁਲਾੜ ਖੋਜ ਸੰਗਠਨ, ਵਲਿਆਮਾਲਾ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਿਗਿਆਨੀ ਡੀ. ਸ਼ਸ਼ੀਕੁਮਾਰਨ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਮਰੀਅਮ ਰਸ਼ੀਦਾ ਤੋਂ ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਬਿਊਰੋ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਮਰੀਅਮ ਰਸ਼ੀਦਾ ਨੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਫੌਜੀਆ ਹਸਨ ਅਤੇ ਕੋਲੰਬੋ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਮਾਲਦੀਵ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਜ਼ੁਹੇਰਾ ਦੇ ਸੰਪਰਕਾਂ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਮੋਹੀਉਦੀਨ ਰਾਜ ਵਿਚ ਹਬੀਬ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਮੈਨੇਜਰ

ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਨਾਗਰਿਕ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਨਾਗਰਿਕ ਮਜ਼ਹਰ ਖਾਨ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਫੌਜੀਆ ਹਸਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਡੀ ਸ਼ਸ਼ੀਕੁਮਾਰਨ ਜ਼ੁਹੇਰੀਆ ਦਾ ਦੋਸਤ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਮਰੀਅਮ ਰਸ਼ੀਦਾ ਵੱਲੋਂ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਖੁਲਾਸੇ, ਉਸ ਦੀ ਡਾਇਰੀ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਡੀ ਸ਼ਸ਼ੀਕੁਮਾਰਨ ਨਾਲ ਟੈਲੀਫੋਨ ਸੰਪਰਕਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਤੁਰੰਤ ਕੇਸ ਇਸ ਸ਼ੱਕ 'ਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਤੇ ਫੌਜੀਆ ਹਸਨ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ।

5. ਅਪਰਾਧ ਨੰਬਰ 246/94 ਦੀ ਜਾਂਚ ਸਿਰਫ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਾਖਾ ਕੋਲ ਰਹੀ ਅਤੇ 15.11.94 ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਵੇਂਦਰਮ ਦੇ ਡੀ ਆਈ ਜੀ (ਕ੍ਰਾਈਮ) ਸ਼੍ਰੀ ਸਿਬੀ ਮੈਥਿਊਜ਼ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ, ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ/ਕ੍ਰਾਈਮ ਬ੍ਰਾਂਚ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਦਰਸਾਏ ਅਨੁਸਾਰ 6 ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ:

i. ਫੌਜੀਆ ਹਸਨ - 13.11.94
ii. ਮਰੀਅਮ ਫਾਸ਼ਿਦਾ - 14.11.94
iii. ਡੀ. ਸ਼ਸ਼ੀਕੁਮਾਰਨ - 21.11.94
iv. ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ - 23.11.94
v. ਵੀ. ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ - 30.11.94
vi. ਸੁਧੀਰ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ - 01.12.94

XXXXXX

5. ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦੇ ਪੁਲਾੜ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਸੈਂਟਰ ਵਿਖੇ ਡੀ.ਸ਼ਸ਼ੀਕੁਮਾਰਨ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਕਮਰੇ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ 21.11.94 ਨੂੰ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਵੇਂਦਰਮ ਵਿਖੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ 30.11.94 ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਅਤੇ ਐਸ ਕੇ ਸ਼ਰਮਾ ਦੇ ਦਫਤਰ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ 21.11.94 ਨੂੰ ਬੰਗਲੌਰ ਵਿਖੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਬੈਂਗਲੁਰੂ ਦੀ ਸਾਰਾ ਪਲਾਨੀ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਵੀ 21.11.94 ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਦੋਸ਼ੀ ਫੌਜੀਆ ਹਸਨ ਰਹਿ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸ਼੍ਰੀ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ LPSC ਵਾਲੀਆਮਾਲਾ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਿਗਿਆਨੀ ਐਮ ਕੇ ਗੋਵਿਨਾਦਨ ਨਾਇਰ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਹਨਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਵੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਕੁਝ ਵੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਬਰਾਮਦ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਕ੍ਰਾਈਮ ਬ੍ਰਾਂਚ ਨੇ 27 ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਵਾਹ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਿਤ ਜਾਸੂਸੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਹੋਟਲ ਸਮਰਾਟ, ਤ੍ਰਿਦੰਦਰਮ ਦੇ 7 ਗਵਾਹਾਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਮਰੀਅਮ ਰਹਿਸੀਦਾ ਅਤੇ ਫੌਜੀਆ ਹਸਨ ਦੇ ਹੋਟਲ ਸਮਰਾਟ ਦੇ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 205 ਵਿੱਚ 19.9.94 ਤੋਂ 20.10.94 ਤੱਕ ਠਹਿਰਨ ਅਤੇ ਸ਼ਸ਼ੀਕੁਮਾਰਨ ਦੀ ਮਰੀਅਮ ਰਸ਼ੀਦਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਹੋਟਲ ਸਮਰਤ ਦੀ ਫੇਰੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ। ਹੋਟਲ ਗੀਥ, ਤ੍ਰਿਵੇਂਦਰਮ ਅਤੇ ਹੋਟਲ ਰਾਕ ਹੋਲਮ, ਤ੍ਰਿਵੇਂਦਰਮ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਸ਼ਸ਼ੀਕੁਮਾਰਨ ਮਰੀਅਮ ਰਸ਼ੀਦਾ ਨਾਲ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 10.10.94 ਅਤੇ ਵਿਟਜੀ ਮਰੀਅਮ ਰਸ਼ੀਦਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 10.10.94 ਅਤੇ 28.9.94 ਨੂੰ ਉਕਤ ਹੋਟਲ ਆਏ ਸਨ।

ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ: -

XXXXXX

10. ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਥਾਨਕ ਪੁਲਿਸ/ਕ੍ਰਾਈਮ ਬ੍ਰਾਂਚ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਿਤ ਜਾਸੂਸੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸੁਤੰਤਰ ਸਬੂਤ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਏ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖੁਲਾਸਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਜਾਸੂਸੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜੋ ਮਾਡਿਊਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਅਤੇ

ਸ਼ਸ਼ੀਕੁਮਾਰਨ ਵਾਈਕਿੰਗ / ਵਿਕਾਸ ਇੰਜਣ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਸਰੋ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕ੍ਰਾਇਓਜੈਨਿਕ ਇੰਜਣ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਪੀ ਐਸ ਐਲ ਵੀ ਫਲਾਈਟ ਡਾਟਾ/ਡਰਾਇੰਗ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ, ਐਸਕੇ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਰਮਨ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਤਤਕਾਲੀ ਆਈ ਜੀ ਪੀ ਦੱਖਣੀ ਜ਼ੋਨ, ਕੇਰਲ ਨੇ ਬੈਂਗਲੁਰੂ ਦੇ ਐਰੋਨੋਟਿਕਲ ਡਿਫੈਂਸ ਅਸਟੈਬਲਿਸ਼ਮੈਂਟ ਦੇ ਭੇਤ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ। ਦਸਤਾਵੇਜ਼/ਡਰਾਇੰਗ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਸਲਮ, ਇੱਕ ਪਾਕਿ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਪਾਸ਼ਾ/ਅਹਿਮਦ ਪਾਸ਼ਾ ਨੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੱਖਾਂ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਦੀ ਰਕਮ ਦੋਸ਼ੀ ਸ਼ਸ਼ੀਕੁਮਾਰਨ, ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ, ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਰਮਨ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ ਅਤੇ ਮੋਹੀਉਦੀਨ, ਜਾਇਦਾਦ ਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਹਬੀਬ ਬੈਂਕ, ਮਾਲੇ ਦਾ ਮੈਨੇਜਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ ਜੋ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਫੌਜੀਆ ਹਸਨ, ਕੋਲੋਮੋਬੋ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਮਾਲਦੀਵ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕ ਜ਼ੁਹੇਰੀਆ, ਰੂਸ ਦੇ ਗਲੋਵਕੋਸਮੋਸ ਦੇ ਸ਼੍ਰੀ ਐਲੇਕਸੀ ਵਾਸਿਵ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਰਮਨ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ ਨਾਲੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਾਸੂਸੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਈ ਹੋਈਆਂ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, 24.5.1994 ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਹੋਟਲ ਮਦਰਾਸ ਵਿਖੇ, ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਬੰਗਲੌਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ 23.9.94 ਨੂੰ ਹੋਟਲ ਲੂਸੀਆ, ਤ੍ਰਿਵੇਂਦਰਮ ਵਿਖੇ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜ਼ੁਹੀਰਾ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਰਮਨ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਆਈ.ਜੀ.ਪੀ. ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ।

11. ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ, ਸਾਰੇ 6 ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਤੋਂ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ/ਆਈ ਬੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਸੂਸੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਆਈ ਬੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਬਿਆਨ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਲਾਈਨਾਂ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸਰੋ ਜਾਂ ਡੀਈ ਬੰਗਲੌਰ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੇ ਗੁੰਮ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਸਥਾਨਕ ਪੁਲਿਸ / ਖੁਫੀਆ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਕਥਿਤ

ਖੁਲਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਮਰੀਅਮ ਰਸ਼ੀਦਾ ਅਤੇ ਫੌਜੀਆ ਹਸਨ ਦੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੌਰਿਆਂ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰਿਤ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਸਮੇਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਨ, ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਕੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ, ਅਖੰਡਤਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਗੁਪਤਤਾ ਐਕਟ 1923 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

x x x x

XXXXXX

ਐਸ ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਬਨਾਮ ਸਿਬੀ ਮੈਥਿਊਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸੀ ਜੇ ਆਈ]

69

ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਨੇ 12.9.1996 ਨੂੰ ਥੁੰਬਾ ਇਕੁਏਟੋਰੀਅਲ ਲਾਂਚਿੰਗ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਤਕਨੀਕੀ ਸਹਾਇਕ (ਡਿਜ਼ਾਈਨ) ਵਜੋਂ ਜੋੜਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਜਨਵਰੀ 93 ਤੋਂ ਵਿਗਿਆਨੀ-2 ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਿਸਟਮ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ, ਐਸੋਸੀਏਟਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜੀਐਸਐਲਵੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਪੀਐਸ -2 ਅਤੇ ਪੀਐਸ-ਐਲਵੀ ਅਤੇ ਐਲਪੀਐਸਸੀ ਵਿੱਚ ਲਾਂਚ ਵਹੀਕਲ ਸਿਸਟਮ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ.

x x x x x

32. ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਕਿਸੇ ਰੱਖਿਆ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਇਸਰੋ ਦੇ ਗੁਪਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਜਾਸੂਸੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕੇ। ਦੋਸ਼ੀ ਮਰੀਅਮ ਰਸ਼ੀਦਾ ਨੇ ਪੱਖ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ 29.9.94 ਨੂੰ ਮਾਲੇ

ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਤ੍ਰਿਵੇਂਦਰਮ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਬੰਦ' ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਵਾਜਾਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰਲਾਈਨਜ਼ (ਪਲੇਗ ਦੇ ਡਰ ਕਾਰਨ ਲਾਈਟਾਂ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ 14.10.94 ਨੂੰ 90 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਠਹਿਰਨ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ 90 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਹਿਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਫੈਜੀਆ ਹਸਨ ਨਾਲ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਵਿਜਯਨ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ। ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਵਿਜਯਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਪੁਸ਼ਟੀ ਟਿਕਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੇ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਸਨੇ ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰਲਾਈਨਜ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਟਿਕਟ ਅਤੇ ਇੱਕ ਏਅਰ ਲੰਕਾ ਟਿਕਟ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਵਿਜਯਨ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਵਿਜਯਨ ਨੇ ਟਿਕਟ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਵੀ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਖਰਕਾਰ, ਉਸ ਨੂੰ 20.10.94 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ।

x x x x

38. ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਦੇ ਬਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ, ਵਾਈਕਿੰਗ/ਵਿਕਾਸ ਇੰਜਣ ਡਰਾਇੰਗ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਹਬੀਬੁੱਲਾ ਖਾਨ ਨਾਲ ਡੇਢ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਸੌਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਡਰਾਇੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਰੌਜ਼ੀਆ ਨੂੰ ਥੰਪਾਨੂਰ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਅਤੇ ਲੂਸੀਆ ਹੋਟਲ ਵਿਖੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਕਿਸ਼ਤ 5,12.94 ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਐਲ ਪੀ ਐਸ ਸੀ ਦੇ ਰਾਕੇਟ ਲਾਂਚ ਵੇਰਵਿਆਂ ਲਈ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਲਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੌਦਾ ਫਰਵਰੀ 1993 ਦੌਰਾਨ ਹੋਟਲ ਫੋਰਟ ਮਨੋਰ ਵਿਖੇ ਫੈਜੀਆ ਹਸਨ ਅਤੇ ਅਹਿਮਦ ਪਾਸ਼ ਨਾਲ 1.00 ਲੱਖ ਯੂ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 11.10.94 ਨੂੰ ਉਹ ਅਤੇ ਸ਼ਸ਼ੀਕੁਮਾਰਨ ਫੈਜੀਆ ਨੂੰ ਹੋਟਲ ਸਮਰਾਟ ਤੋਂ ਨੇੜਲੇ ਡੈਮ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਕ੍ਰਾਇਓਜੈਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਾਲੇ ਪੈਕੇਟਾਂ ਦੇ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ।

XXXXXX

ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ-

(xiv) ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਸ਼ੀਦਾ, ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਅਤੇ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਸਮੇਤ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਈ ਬੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਛੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ ਸ਼ਸ਼ੀਕੁਮਾਰਨ, ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ, ਫੌਜੀਆ ਅਤੇ ਰਸ਼ੀਦਾ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਸਨ ਨਾ ਕਿ ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਅਤੇ ਐਸ ਕੇ ਸ਼ੰਨਾ ਦੇ, ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਲਾਈਨਾਂ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ 09.12.94 ਨੂੰ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਡਾਇਰੀ ਜ਼ਬਤ ਕਰ ਲਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਲਗਭਗ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਨੇ ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ/ਆਈ ਬੀ ਜਾਂਚ ਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਖੁਲਾਸੇ ਕੀਤੇ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਡਾਇਰੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਡਾਇਰੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੁਲਾਸੇ ਕੀਤੇ ਜੋ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(xv) ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ, ਐਲ ਪੀ ਐਸ ਸੀ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੇ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਹਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਗਾਇਬ ਪਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਰਫ 254 ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਗਾਇਬ ਪਾਏ ਗਏ ਜੋ ਬੇਤਰਤੀਬੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਜਾਂ ਉਪ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਇੰਜਣ ਨੂੰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਡਰਾਇੰਗਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਐਸ ਈ ਪੀ ਡਰਾਇੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਡਰਾਇੰਗ ਉਪਲਬਧ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ

ਵਿੱਚ ਗੁੰਮ ਹੋਏ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਫੈਬਰੀਕੇਸ਼ਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ 16.800 ਸ਼ੀਟਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਸ਼ੀਕੁਮਾਰਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਬਰਕਰਾਰ ਪਾਏ ਗਏ।

(xvi) ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਲਾਸ਼ੀ ਦੌਰਾਨ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਜਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਧਨ ਦੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਬਰਾਮਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਬੈਂਕ ਖਾਤਿਆਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਵੀ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਸ਼ੱਕੀ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।

(xvii) ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਵਾਜਬ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਰਸ਼ੀਦਾ ਇਸਰੋ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਜਾਸੂਸੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਡਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

XXXXXX

ਐਸ ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਬਨਾਮ ਸਿਬੀਮੈਥਿਊਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸੀ ਜੇ ਆਈ] 71

114. ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ/ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੁਝ ਖਾਮੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇਰਲ ਸਰਕਾਰ/ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ।

115. ਇਸ ਲਈ, ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਜਾਸੂਸੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਪਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸਬੰਧਤਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਉਪਰੋਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤਸੀਹੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਨ।

30. ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਵੱਲੋਂ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੇ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

(iii) ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਇਸਰੋ ਵਿੱਚ ਜਾਸੂਸੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੇ ਇਸ ਸਕੋਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਪੁਲਿਸ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਕਈ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢੇ ਸਨ:

XXXXXX

"ਉਪਰੋਕਤ ਬਿਆਨਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਅਤੇ ਸਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸਰੋ ਕੋਲ ਡਰਾਇੰਗ/ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ/ਡਰਾਇੰਗਾਂ ਨੂੰ ਚੋਟੀ ਦੇ ਗੁਪਤ, ਗੁਪਤ, ਗੁਪਤ ਜਾਂ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਆਦਿ ਵਜੋਂ ਨਿਸ਼ਾਨਬੱਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸਰੋ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਰੋ ਇੱਕ ਖੋਜ-ਮੁਖੀ ਸੰਗਠਨ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸੈੱਲ / ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਡਵੀਜ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਜਿਸਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਰਫ ਕਾਪੀਆਂ ਹੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਡੈਂਟ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ 16,800 ਸ਼ੀਟਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਡਰਾਇੰਗਾਂ ਫੈਬਰੀਕੇਸ਼ਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ

ਦੋਸ਼ੀ ਸ਼ਸ਼ੀ ਕੁਮਾਰਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ 7-11-1994 ਨੂੰ ਐਸ ਏ ਪੀ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਤਬਾਦਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਡਰਾਇੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਬਰਕਰਾਰ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਡਰਾਇੰਗਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਡਰਾਇੰਗ/ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਆਮ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੀਟਿੰਗਾਂ/ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ/ਡਰਾਇੰਗਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦੋਸ਼ ਝੂਠਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਅਤੇ ਸ਼ਸ਼ੀ ਕੁਮਾਰਨ ਨੇ ਕਿਸੇ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦਿੱਤੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਵੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਕੋਈ ਗੁਪਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਚੋਰੀ ਹੋਏ ਸਨ ਜਾਂ ਗਾਇਬ ਪਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕੋਈ ਗੁੰਮ ਹੋਏ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਸੰਗਠਨ ਵਿਚ ਕਥਿਤ ਜਾਸੂਸੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ ਕੇਰਲ ਪੁਲਿਸ ਕੋਲ ਹੋਵੇਗਾ।

XXXXXX

ਐਸ ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਬਨਾਮ ਸਿਬੀਮੈਥਿਊਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸੀ ਜੇ ਆਈ]73

31. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਮੁੱਚਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਅਤੇ ਅਥਾਹ ਦੁੱਖ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਖਰਕਾਰ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ

ਹੈ। ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਕੇਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੇਸ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਬਿਊਰੋ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਆਪਕ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਲੋਜ਼ਰ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਦਲੀਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਗਲਤੀ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਕੇਸ ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਪਰਾਧਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਧਾਰ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਜਾਂ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਜੋ ਉਸਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਖਰਕਾਰ, ਅਤੀਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਸਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਨਫ਼ਰਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਜਨਤਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਤੁਰੰਤ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਉੱਭਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਵੈ-ਮਾਣ ਅਤੇ ਮਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

32. ਕੁਝ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਤਸ਼ੱਦਦ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਸੰਕੀਰਣ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਡੀ.ਕੇ. ਬਾਸੂ ਬਨਾਮ ਡਬਲਯੂ.ਬੀ. ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।[4]. ਉਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ: -

(10). ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੰਡਾਵਲੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ 'ਤਸ਼ੱਦਦ' ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ 'ਕਮਜ਼ੋਰ' 'ਤੇ 'ਤਾਕਤਵਰ' ਦੀ ਇੱਛਾ ਥੋਪਣ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਤਸ਼ੱਦਦ ਸ਼ਬਦ ਅੱਜ ਮਨੁੱਖੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਪੱਖ ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

"ਤਸ਼ੱਦਦ ਆਤਮਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜ਼ਖ਼ਮ ਹੈ ਜੋ ਇੰਨਾ ਦਰਦਨਾਕ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ਛੂਹ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਇਹ ਇੰਨਾ ਅਸਪਸ਼ਟ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਭਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤਸੀਹੇ ਤੁਹਾਡੀ ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਚੋੜਨ ਵਾਲੀ ਪੀੜ ਹੈ, ਬਰਫ ਵਾਂਗ ਠੰਡੀ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਵਾਂਗ ਭਾਰੀ, ਨੀਂਦ ਵਾਂਗ ਅਧਰੰਗ ਅਤੇ ਖੱਡ ਵਾਂਗ ਹਨੇਰਾ। ਤਸ਼ੱਦਦ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਡਰ ਅਤੇ ਗੁੱਸਾ ਅਤੇ ਨਫ਼ਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਅਤੇ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ।

-ਐਡਰੀਆਨਾ ਪੀ. ਬਾਰਟੋ

11. ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ 'ਤਸ਼ੱਦਦ' ਵਜੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਘੋਸ਼ਣਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ - ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਸ 'ਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਤਸ਼ੱਦਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਅਦਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਸ਼ੱਦਦ ਹੁਣ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। 'ਹਿਰਾਸਤੀ ਤਸ਼ੱਦਦ' ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਣ ਅਤੇ ਨਿਘਾਰ ਦੀ ਨੰਗੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਣ 'ਤੇ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਹਮਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਣ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ, ਸਭਿਅਤਾ ਇਕ ਕਦਮ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਅਜਿਹੇ ਹਰ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਝੰਡਾ ਅੱਧਾ ਝੁਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

12. ਹਿਰਾਸਤੀ ਸਾਰੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਚਿੰਤਾ ਸਿਰਫ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਮਾਨਸਿਕ ਪੀੜਾ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਥਾਣੇ ਜਾਂ ਤਾਲਾਬੰਦੀ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਕੰਧਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਰੀਰਕ ਹਮਲਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ

ਬਲਾਤਕਾਰ, ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਸਦਮਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। 4 (1997) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 416

XXXXXX

33. ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨਸਿਕ ਪੀੜਾ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਥਾਣੇ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਕੰਧਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਤਾਲਾ ਬੰਦੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਪਰ ਮਾਨਸਿਕ ਤਸੀਹੇ ਹਨ। ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ:

8. ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਦਰ ਵੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਬਾਰੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

9. ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਇਕ ਪਾਸੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਕਰਤੱਵਾਂ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ; ਇਕੱਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੋਲਣਾ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨਾ; ਸਿਰਫ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਕਿ ਕੀ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਕਿੱਥੇ ਪਾਉਣਾ ਹੈ; ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ - ਅਪਰਾਧੀ ਜਾਂ ਸਮਾਜ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ...

34. ਕਿਰਨ ਬੇਦੀ ਬਨਾਮ ਜਾਂਚ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਹੋਰ 6 ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਡੀ.ਐਫ. ਮੈਰੀਓਨ ਬਨਾਮ ਡੇਵਿਸ 7 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਇੱਕ ਟਿੱਪਣੀ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ:

"25. ... "ਕਿਸੇ ਨਿੱਜੀ ਵੱਕਾਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਦੁਸ਼ਟ ਬਦਨਾਮੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਮੂਲ ਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਤੱਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਨ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਅਨੰਦ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ।

35. ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਉਸ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਅਗਰਵਾਲ ਬਨਾਮ ਸਰਲਾ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਅਗਰਵਾਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:

XXXXXX

ਐਸ ਨੰਬੀ ਨਾਰਾਇਣਨ ਬਨਾਮ ਸਿਬੀ ਮੈਥਿਊਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸੀ ਜੇ ਆਈ] 75

"55. ... ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ, ਜੋ ਨਾ ਸਿਰਫ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਨਮਕ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ੁੱਧ ਖਜ਼ਾਨਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਕੀਮਤੀ ਪਰਫਿਊਮ ਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਕਬਰ ਦੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਿਆਰਾ ਮੁੱਲ, ਇਹ ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਮਾਲੀਆ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

---

[5](1994) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 260

[6](1989) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 494

[7]217 ਅਲਾ. 16 (ਅਲਾ. 1927)

[8](2012) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 288

36. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ, ਇਹ ਸੱਚਾਈ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 21 ਅਧੀਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਮੁਨਾਫੇ ਨਾਲ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਤਾਕਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਸਰਵਿਸ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

39. ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਨਾ, ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣਾ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧੀ ਪ੍ਰਤੀ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਸੀ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਸੁਣਵਾਈ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਸੀ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ। ਇਹ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਦੇਸ਼ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ 40 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਅਧੂਰੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੋਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਉਲਟ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਸ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਕੋਲ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਵਾਰੰਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਪੁਲਿਸ 'ਤੇ ਇੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ... [ਅਤੇ ਇਹ] ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

37. ਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਮੈਟ੍ਰਿਕਸ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਵਾਲਾ ਸਫਲ ਵਿਗਿਆਨੀ, ਬਹੁਤ ਅਪਮਾਨ ਸਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਵਾਲੇ ਰਵੱਈਏ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਮਨੋ-ਰੋਗ ਸਬੰਧੀ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਨਿਆਂ ਲਈ ਰੋਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਕੰਮ ਨੇ ਉਸਦੇ ਸਵੈ-ਮਾਣ ਨੂੰ ਸੂਲੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਨਤਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ ਤਹਿਤ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਸਿਵਲ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ। ਅਦਾਲਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਕੈਦ, ਦੁਸ਼ਟ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ, ਅਪਮਾਨ ਅਤੇ ਮਾਣਹਾਨੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦੀ। ਸੁਬੇ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ 10 ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਹਾ ਹੈ:

---

9 (1991) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 406

"38. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੈਅ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਅਧੀਨ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸਥਾਪਤ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਉਪਾਅ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ,

ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗੀ। ਅਜਿਹਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ (ਜਨਤਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ ਰਾਹੀਂ) ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ, ਨਿੱਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 357 ਤਹਿਤ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣੇਗਾ।

38. ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ [11] ਰਾਜ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਸੁਣਵਾਈ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਅਪਮਾਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਹੀ ਸੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਅੰਤਰ-ਅਦਾਲਤ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ 70,000/- ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਹੋਏ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਅਪਮਾਨ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ।

39. ਤੁਰੰਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਕੇ. ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ, ਢੁਕਵਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਤੱਤ ਖਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦੁੱਖ, ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਸੀਂ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਜੋਂ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਕਤ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਅੱਠ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਵਧੇਰੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਰਾਏ ਜ਼ਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।

40. ਸ਼੍ਰੀ ਗਿਰੀ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਜੋ ਕੁਝ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸਨ, ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦਿਮਾਗ 'ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਖਦਾਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਲਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਉਚਿਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਸੁਝਾਅ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਗਲਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਉਚਿਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਸਾਧਨ ਲੱਭੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਜੱਜ ਜਸਟਿਸ ਡੀ ਕੇ ਜੈਨ ਕਰਨਗੇ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਕੋਲ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਡੀ ਕੇ ਜੈਨ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇ। ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਕੱਤਰੀ ਅਮਲੇ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਲੌਜਿਸਟਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

10 (2006) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 178

11 (2012) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 748

41. ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲਾਗਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਨਿਯੀ ਜੈਨ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: - ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਨ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Prabhat Kiran, Advocate
D/923/2000
Bar Council of Delhi